

מראי מקומות - יומא

פז.

ובקרנן נתנאל (סי' י"ז, אות צ') כתב, שהשמיעונו שני דברים: א. שהאומר אחטא ואשוב אפילו פעם אחת אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ב. שאם עבר עביר ושנה בה, אפילו אם אינו אומר אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו וכו'.

ז. הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר

הקשה בשיחות מוסר (מאמר ל"ב, תשל"א), מדוע לא אמר רב הונא מתחילה שנעשית לו כהיתר. וביאר, שהיתה זו עצה כדי שישמע השומע לדברי חז"ל, וכשישמע את דברי רב הונא שאמר דבר זה, הותרה לו, יתמה, כי יתכן שהותרה לו, ויתן ליבו לשמוע התשובה.

ח. לימא מתניתין דלא כרבי

הקשה התוספות הרא"ש, הרי ודאי שבמשנה מדובר שעשה תשובה, שאם לא כן, אין יום הכפורים מכפר אפילו אם לא אמר אחטא ויום הכפורים מכפר. ומהו שאמרו 'לימא מתניתין דלא כרבי', הלא גם אינה כרבנן. וביאר, שכוונת הגמרא היא, לימא מתניתין דלא כרבי, שכיון שלרבי יום הכפורים מכפר בלא תשובה, הוא הדין באחטא ויום הכפורים מכפר, יועיל עם תשובה, ותירצה הגמרא, שזה גרוע יותר מיום הכפורים יחד עם תשובה.

ט. אגב שאני

פירש רש"י, מאחר שעליו הוא סומך לחטוא, אינו מכפר. והרמב"ם (תשובה ד', א') כתב, שעון גדול הוא, ולכך מעכב התשובה.

י. עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר

כתב הרמב"ם (תשובה ב', ט'), שהגזול מחבירו אינו מתכפר אפילו כשהחזיר הממון עד שירצה את חבירו. והקשה הלחם משנה (חובל ה', ט'), שהרמב"ם שם חילק בין החובל בחבירו לבין המזיק ממנו, שבחובל אינו מתכפר עד שיבקש ממנו וימחול לו, ובמזיק ממנו כיון ששילם לו מה שהוא חייב לשלם מתכפר גם בלא בקשת מחילה, וקשה מה החילוק בין מזיק ממנו של חבירו לגזול ממנו. ותירץ הלחם משנה, שהמזיק ממון חבירו, ולא לקחו לעצמו, כיון ששילם מה שהזיק לו די, אבל בגזול שנהנה מגזילתו, וחבירו נצטער הרבה, אין מתכפר לו עד שימחול לו חבירו.

יא. אל יבקש ממנו יותר משלש

פעמים שנאמר אנא שא נא וכו'

הקשה המהרש"א, כיצד לומדים מיוסף שאין צריך יותר משלש פעמים, שמא אם לא היה יוסף מוחל בפעם השלישית, היו ממשיכים לבקש ממנו מחילה. ותירץ, שודאי יוסף מחל מיד, ומה שכתוב בפסוק שלש פעמים, הוא כדי ללמד שאם לא היה מתרצה, היו מבקשים ממנו שלש פעמים. אכן ראה ברבינו בחיי (בראשית נ"ז) שכתב, שלא נזכר בפסוק שיוסף מחל לאחיו, עיין שם שביאר בזה עונש עשרה הרוגי מלכות.

יב. ואם מת מביא עשרה בני אדם

כתב הערוך השלחן (או"ח תר"ו, ד'), שצריך עשרה בני אדם, משום שאז שורה השכינה, ומשום כבוד השכינה ודאי ימחול לו המת.

א. יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו

פירש המהרש"א, שזה היה רע לו, שעל ידי זה הוסיף רשעו ואיבד עולם הבא, שהוא אחד מן המלכים שאין להם חלק לעולם הבא.

ב. טוב לו למשה שלא נשאו לו פנים וכו'

פירש המהרש"א, שבעבור חטא אחד קל מת קודם זמנו, ועל ידי זה זכה לחיי עולם הבא.

ג. אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות

הקשה המהרש"א, שהרי אין מחייבין אלא עד דור רביעי, כנאמר 'פוקד אבות על בנים וכו' ועל רבעים'. ותירץ, שמה שמחייבין לבני בניהם עד סוף כל הדורות אינו לענין עונש, שזהו רק עד דור רביעי, אלא לענין יחוס אמרו כן, שעד סוף כל הדורות זרעו של כנען עבדים הם.

ד. הרבה בנים היו לו לכנען שראויין

ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל

העיר התוספת יום הכפורים, מהי אותה סמיכה של טבי, שהרי טבי נשאר עבד עד יום מותו. וכתב שיתכן שהסמיכה היא מה שנקרא כשה כפי ששינונו בברכות (זט).

ה. כל המזכה את הרבים אין חטא בא על

ידו מאי טעמא כדי שלא יהא וכו'

הקשו התוספות ביבמות (קט): שהרי אחר לימד את רבי מאיר תורה, ומכל מקום יצא לתרבות רעה. ותירצו, שאחר היה רע מתחילתו, וזהו אין אומרים שלא יחטא אחר כך (וכן הוא בתוספות ישנים כאן). וכתב בתוספת יום הכפורים שהטעם שהקשו התוספות מהגמרא כאן ולא מהמשנה באבות (פ"ה) שכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, הוא משום שיש לומר שהמזכה את הרבים היינו דוקא את כל כלל ישראל, אבל בסוגייתנו שהובא הטעם שלא יהא בגיהנם וכו', מוכח שגם במזכה שנים או שלשה אומרים כן, ולכך הקשו מאחר. ובעיני יצחק כאן כתב, שאין הכוונה שאין שייך שיחטא, אלא שאין החטא מתקרב אליו, אבל לעולם יכול הוא לקרב עצמו אל החטא, ולפי זה מיושב הקושיא מאחר.

ו. האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב

וכו' כדרב הונא אמר רב וכו'

הקשו האחרונים, שאם הטעם שאין מספיקין בידו לעשות תשובה הוא משום שנעשית לו כהיתר, וכפירוש רש"י, לכאורה גם בלא אמירת אחטא ואשוב הרי דומה עליו כהיתר, ומה מוסיף אם אמר אחטא ואשוב שתי פעמים. וכתב השפת אמת, שלעולם מה שאין מספיקין לו לעשות תשובה הוא משום שנעשה לו כהיתר, וכוונת הגמרא להשמיענו שלא נאמר שאינו דומה לו כהיתר כיון שסומך על התשובה.

עוד פירש, שעיקר מה שאין מספיקין בידו לעשות תשובה הוא משום אמירת אחטא ואשוב, אלא שבפעם אחת היינו שרק באותה עבירה אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אבל כיון שאמר אחטא ואשוב שתי פעמים, כבר הרגיל עצמו לחטוא ולסמוך על התשובה, ועל כן שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה על כל חטאיו.